THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD.
H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967-4517
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ont. January 22nd 1913

דער מכשף פון פלאנצען

לעצטע זומער איז נאך א לאנגען און פרוכטבארען לעבען געשטאר־בען דער גרויסער אמעריקאנער לוטער בורבענק, דער „מכשף פון פלאנ־צען", ווי מען האט איהם גערופען.

בורבענק האט דעם „מכשף" עהרליך פארדינט. ער איז גאר אהן ספק געווען דער גרעסטער פלאנצער, וואס האט לעבן עס איז געלעבט. די רעזולטאטען פון זיינע לאנגע און אומדערמידליכע ארבייטען זיינען געווען אועלכע וואונדער, אז גאר דער נאמען מכשף קאן געבען א באנריף הייגען דעם מענשען און זיינע דערגרייכונגען.

זיין ערשטען גרויסען ערפאלג האט בורבענק געהאט, ווען ער איז אלט געווען צוויי און צוואנציג יאהר. ער האט דאמאלסט אויסגעפונען א זרעיה־באלב פון דעם קארטאפעל, וואס רופט זיך „אירלי ראוז", און וואס האט זעהר זעלטען זרעיה.

בורבענק האט פון דער ציפעליג געפונענער זרעיה אנטוויקעלט דעם איצט וועלט באריהמטען בורבענק קארטאפעל, וואס איז פארשפרייט איבער דער גאנצער וועלט, מען האלט, אז די „בורבענק פאטייטא" האט א סך א גרעסערען איינפלוס אויף דער שפייז אינדוסטריע פון דער מענש־הייט, איידער וועלכע עס איז אנדער פלאנץ, וואס ווערט געגעסען.

עס ווערט געשאצט, אז בורבענק האט געמאכט איבער א הונדערט טויזענט עקספערימענטען אין דעם לעבען פון פלאנצען. אבער פון דער ריזיגער צאהל האט ער איסגעקלייבען נאר 385 פלאנצען, וועלכע ער האט רעקאמענדירט אלס ניצליכע פאר מענשליכען פארברויך.

ער האט דאס שטאם שטעקעל פון א געוויסען מין רובארב פאר־לענגערט פון דער גרויס פון א בלייפעדער ביז צו דער לענג פון א מענ־שענס האנט.

ער האט אויסגעפונען און האט פראדוצירט א מערקווירדיגע סע־ריע פלוימען אין געמריקענטע פלוימען (פרונס), צווישען זיי א פלוים אהן א קערעל.

ער האט באשאפען אין אינטערעסאנטע נייע פריכט, דעם „פלאט־קאט", צוגייפפארענדיג די יאפאנעזישע פלוים מיט דער אפריקאזע.

ער האט אויסגעפונען און פראדוצירט נייע פיטשעס אין עפעל. ער האט באשאפען צעהנדליגער נייע מינים יאגדעס, וואס האבען א גרויסען קאמערציעלען ווערט. איינע פון זיינע וואונדערליכסטע באשאפונגען איז א נייער מין וואלנוס בוים.

צווישען די נייע גרינסען, וואס בוריקבענק האט פראדוצירט, געפי־נען זיך, חוץ דער „בורבענק פאטייטא" און אנדערע מינים קארטאפעל, נאך פארשיידענע פאטייטאס, סקוואשעס, ספארזשע, א. אז. וו. אין אפש־דער אינטערעסאנטער עקספערימענט אין גרינסען איז די באשאפונג פון א קאקטוס אהן א ריקען.

צווישען די פיעלע נייע מינים בלומען, וואס בורבענק האט באשא־פען, געפינען מיר רויזען, מארגאריטקעס אין גענזענבלימלאך, אין אנ־דערע.

בורבענקס ערשטער ציעל איז געווען ארויסצוברענגען נייע ניצ־ליכע מינים פרוכט, בלומען, גרינסען און ביימער פאר דער מענשהייט.

אין א גוט באקאנטער אמעריקאנער ענציקלאפעדיע איז פאראן בורבענקס און ארטיקעל וועגען אויסברענגען פלאנצען. דארטען ברענגט ער ארויס זיינע טעאריעס און דערגעשאפטליכע מיינונגען.

„אמאל האט מען געמיינט, — שרייבט ער, אז די פלאנצען אינטער־שיידען זיך זעהר וועניג אין די גרענעצען פון דעם מין. אין אז אמת'ע מינים פארענדערען זיך גאר קיינמאל ניט. ערשט אין דער לעצטער צייט האבען מיר אויסגעפונען, אז עס זיינען ניטא קיין צוויי פלאנצען, וואס זע־לען זיין גלייך איינע צו דער אנדערער. יעדער באזונדערער פלאנץ האט זיך איהר איינענע אינדיווידואליטעט. אין נייע מינים האבען זעהר וויכ־טיגע אינגענשאפטען. מען קאן אפילו פראדוצירען גאר נייע מינים פלאנ־צען, אין דאס קאן געטאן ווערען מיט דער זעלביגער פינקטליכקייט אין אויסגערעכענטקייט אויף א האר, ווי מען פראדוצירט מאשינעריע פאר אויטאמאבילען און אנדערע ניצליכע זאכען".

„ווייטער ווערט אנגעוויזען, ווי אזוי פלאנצען ווערען אויפגעבראכט. ווען מיר מאכען פון א ווילדער פלאנץ א היימישן, טוען מיר אט וואס: מיר באפרייען די לעבענס קרעפטען, וואס די פלאנץ פארמאגט, פון די אלערליי שווערקייטען, וואס זי האט אין דעם ווילדען לעבען. דאס גיט די לעבענס קרעפטען פון דער פלאנץ די געלעגענהייט צו אנטוויקלען זיך אין די פארשיידענע שעהנע פארמען, וואס דעם מענשענס האנט ווייזט אן, כאטש דער פלאנצער געפינט אמאל אויס, אז ניט אלע פלאנצען קאן מען מיט דערזעלביגער לייכטקייט אומגעדערען.

דעם פלאנצערס ארבייט איז ווייט ניט פון די לייכטע. זי פאדערט, ער זאל קאנען כאמערקען די קלענסטע אונטערשיידען. זי פאדערט אויך א סך פראקטיק און אויסערגעוועהנליכע פארזיכטיגקייט אין באהאנדלען די ארגאניזמען.

עס נעהמט זעהר א לאנגע צייט אין עס פאדערט זעהר פיעל מיה אין א סך געניטקייט, ארויסצובערענגען פונקט דעם מין, וואס מען וויל האב־בען, אבער פאר בורבענקען איז די פלאנץ ארויסברענגונג געווען א פאר־שונגס ארבייט אין דעם גרענעצלאזען, א מעטאדע צו פארגרעסערען דער מענשהייטס רייכטום.

„עס איז א לייכטע זאך, — האט ער געלעגענטלעך, — פאר איין מענ־שען ארויסצובערענגען געוויסקען מין איין קערעל, אדער נוס, אדער זאנג מעהר. וואס וואלט אבער געווען דער רעזולטאט? 15,000,000 עקסטרא בושעלס וויין, פינף מיט א פערטעל מיליאן עקסטרא בושעלס קארן, צוואנציג מיליאן עקסטרא בושעלס האבער, אנדערהאלבען מיליאן עקסטרא בושעלס גרויפען און 21,000,000 עקסטרא בושעלס קארטאפעל".

דער פלאנצער, — האט ער געזאגט, — האט קיין צייט ניט צו מא־כען געלט. בורבענק האט קיין גרויסען פארמעגען ניט אנגעזאמעלט. אנדערע אויף זיין ארט וואלטען געקאנט אנזאמלען מיליאנען גאר פון איין ערפינדונג זיינער. ווען בורבענק וואלט דאס אבער געטאן, וואלט ער קיין צייט ניט געהאט אפצוגעבען 14 שעה א טאג פאר זיין ווייטערדיגער ארבייט פון ארויסברענגען נייע פלאנצען.

אין יעדען דור באגעגענען מיר זיך מיט געצעהלטע פערזאנען, וועל־כע אפפערען זיך אויף אין גאנצען פאר דער מענשהייט. אין צו דער דאָ־זיגער גאלערייע פון שעהנע און גרויסע גייסטער קען זיכער אויך צוגע־שריעבען ווערען לוטער בורבענק, וועלכער איז געבליבען אזוי טרייו אין אויסגעהאלטען בין זיין לעצטען אטעם־צוג.

אין דער וועלט פון גע־שעפט און פינאנץ

דער 1926 בודזשעט און דעם טומעל וועלכען ער האט ארויסגערופען אין לאנד. די אויטאמאביל פאבריקאנטען אין קענעדע וועלכע סטראשען מיט פארמאכען זייערע פאבריקען אויף ווי וויים זיי זיינען גערעכט?
איז עס אמת אז די רעדוצירטע שטייערען וועלען פארקריפלען די אינדוסטריע אין לאנד, וואס זאגט אויף דעם די אל־געמיינע פינאנציעלע וועלט. — ווער וועט פראפי־טירען פון די רעדוצירטע שטייערען. ווי קוקט מען אויף דער רעגירונג פאר איהר בודזשעט

פון אריה פאש

דער פעדעראלער בודזשעט וועלכער איז לעצטע וואך פארעפענטליכט געווארען האט ארויסגערופען א שטארקען טומעל אין לאנד. דער הויפט טומעל איז אבער ארויסגערופען געווארען אין אנטאריא, און ניט אומזיסט האט מען אזוי לאנג גע־ווארט אויף דעם דאזיגען בודזשעט און מען האט געזוכט צו טרעפען וואס ער וועט ענטהאלטען.

עס איז שווער אין א צייטונגס אר־טיקעל צו געבען אלע איינצעלהייטען פון דעם בודזשעט, מיר וועלען אבער פרובירען געבען א קלאהרען אויסצוג. איבערהויפט וועגען דעם טומעל וועלכער איז געמאכט געווארען וועגען דעם בודזשעט.

פאר אלעמען איז ווערט צו באמערקען אז לויט דער מיינונג פון גרויסע פר־נאנץ עקספערטען איז דער בודזשעט וואס דאס יאהר וועלכער נעהמט אויך אריין א טייל פון 1927 דער בעסטער פאלס בר־דזשעט וועלכער איז אריינגעבראכט גע־ווארען צייט נאך דער מלחמה.

מען מוז האבען אין זינען אז פון נאך דער מלחמה איז קענעדע געבליבען א גרויסער בעל חוב. אויסער דעם וואס זי האט געדארפט צאהלען פאר דער אלגע־מיינער מלחמה אויסשטאטונג, האט סך־נעדע אויך געדארפט האבען א סך געלט צו פארזארגען די רעזולטאטען פון דער מלחמה. דאס הייסט, די פארקריפלטע סאלדאטען און די אלמנות און יתומים וועלכע זיינען געבליבען א דירעקטער רע־זולטאט פון דער מלחמה.

דערצו איז גאנץ פארשטענדליך אז געוויסע שטייערען זאלען ארויפגעלייגט ווערען צו דעקען די דאזיגע הוצאות און אויך צאהלען די פראצענטען פאר נאציא־נאלען חוב פון קענעדע וועלכער איבער־שטייגט די סומע פון צוויי טויזענט מי־ליאן דאלאר, שוין ניט ריידענדיג וועגען דעם קרן. וועלכער מוז אויך געצאהלט וועד־רען.

עס איז דעריבער געווען גאנץ גאר־טריליך אז די שטייערען זאלען זיך הא־לטען אין פארגעסערען, און דערפאר זע־גען גרויסע שטייערען ארויפגעלייגט גע־ווארען אויף פערזענליכען, איינקומענס, פארקויף שטייערען, העכערע פאסט קאס־טען און אזוי ווייטער.

ווען דער פינאנץ מיניסטער האט אבער דאס יאהר פארקלענערט די איינ־קומענס שטייערען, שפעיעל פון דעם מי־טעל־קלאס ביי וועמען די פארדיענסטען איבערשטייגען ניט דריי טויזענט דאלאר א יאהר, פארקלענערט דעם סיילס טעקס, אפגעשאפען דעם ספעציעלען סעגס אויף בריעף, און אפגעשאפען דעם עקסיין שטייער אויף רעסיטס, קומט דאך איהם געווים א גרויסער יישר כח דערפאר.

אין דעם אבער איז צוגעקומען נאך עפעס וועלכעס האט געטראפען די "נעלט זעק" וועלכע פארגינען ניט דעם ארימאן.

דער שטייער אויף אויטאמאבילען

דער בודזשעט האט פארקלענערט דעם שטייער אויף בילינגע אויטאמאבילען, אינ'ם בודזשעט ווערט געזאגט אז אויטאמ־אבילען וועלכע ווערען פארקויפט פאר וועניגער ווי 12 הונדערט דאלאר וועט אויף זיי דער שטייער פארקלענערט ווערען פון 35 ביז 20 פראצענט.

אויבערפלעכליך דאכט זיך אז עס איז גאר ניט אזא שלעכטע זאך. וועמען ארט עס דען, וועמען ריהרט עס אן? און פאר וואס מאכט מען א טומעל?

אין קענעדע ווערען ניט פאבריצירט קיין זעהר בילינע אויטאמאבילען. די פארד אויטאמאבילען וועלכע זענען די בילינסטע, ווערען פאבריצירט אין די שטאאטען. די שעווארלע, דודען, אוועד־לענד און אנדערע פון דעם סארט ווערען אויך ניט פאבריצירט אין קענעדע, דער־פון מוז מען דריינגען אז אויב דער שטייער ווערט פארקלענערט און צוליעב דעם וועט דער פריין פון אויטאמאבילען פאלען, וועט דאך דערביי קיינער ניט פארלירען.

דאס איז ווי געזאגט אויבערפלעכ־ליך, קוקט מען אבער אריין טיעפער, אין דעם עגין פון מען זעהן עטוואס.

עס איז אמת אז אין קענעדע ווערען ניט פאבריצירט קיין בילינע אויטאמאבילען, אן דאס וואס עס ווערט פאבריצירט ווערט אריינגעבראכט פון די שטאאטען אין טיילען און ווערען אויפגעשטעלט אין פארשיעדענע אויטאמאביל פלענטס אין קענעדע.

אזוי לכמשל ווערען אלע "מאטארס" און "באדיס" פון די פארד אויטאמאבי־לען ווערען זיי אריבערגעשיקט איבערן טיילען ווערען זיי אריבערגעשיקט איבערן וואסער נאך פארד אנטעריא, דער שכל רערביי איז אן איינפאכער ווען די פארד קאמפאניע וואלט געשיקט א פארטיגען אויטאמאביל פון דעטראיט נאך קענעדע וואלט עס געקאסט פולע 38 פראצענטן, ווערהענער ווען טיילען פון אויטאמאבילען ווערען געשיקט קאסט עס ניט מעהר ווי א בליינגקייט און עס לוינט זיך אויפצו־האלטען א פלענט אין א קענעדער שטאדט וואו די דאזיגע פארשיעדענע טיילען ווע־הען צוזאמענגעשטעלט. דאס איז אי־פאטריאטיש, דאס הייסט מען קען זאגען אז דאס זענען קענעדער געמאכטע אויטא־מאבילען, אי מען דארף ניט צאהלען קיין אויטע שטייערען, און דערצו קען מען נאך נעהמען א פיעל העכערען פרייז ווייל עס עס איז ניטא קיין קאנקורענץ. די אויטא־מאבילען פון אמעריקאנטען און אנגלענד ווערען אויפגעלעגט אין קענעדע מיט זען צאהלען א גרויסע פארלייכטערונג.

יעצט אבער ווען דער דאזיגער שטייער ווערט רעדוצירט לוינט זיך שוין די אר־דערע פאבריקאנטען אויך אריינברענגען ווייערע אויטאמאבילען אין קענעדע און דערפאר האבען די וועלכע האבען פלענטס אין קענעדע אויפגעהויבען אזא געשריי.

עס איז דעריבער גאנץ קלאהר אז וואס עס איז שייך די אויטאמאביל פאב־ריקען אין קענעדע ריהרט זיי די רעדוצי־ירונג ניט אהן מעהר, איידער זיי האבען א פרעפערענץ איבער די אויטאר־מאביל פאבריקאנטען פון די שטאאטען וועלכע האבען ניט קיין פלענטס אין קע־נעדע.

דער סטראשונאק אבער פון די וועל־כע זאגען אז זיי וועלען זייערע פלענטס אין קענעדע צו מאכען איז ניט קיין פוס־טער, ווייל זייערע פאבריקען אין די שטאאטען זוכען אזוי שטארק טעכניש ענטוויקעלט אז עס קאסט זיי כמעט א העלפט דאס פראדוצירען דארטען איידער אין קענעדע, און ניט דארפענדיג צאהלען קיין צו הויכע שטייערען לוינט זיך זיי דירעקט די אויטאמאבילען פון דארטען שיקען.

די אלגעמיינע ווירקונג פון דעם בודזשעט

וואס די מיינונג פון די אויטאמאביל פאבריקאנטען אין לאנד זאל ניט זיין איין זאך איז אבער זיכער אז וואס עס איז שייך דעם מיטעל קלאס און דער ארבייטער איז די רעדוצירונג פון די שטייערען אויף אויטאמאבילען א גרויסע פארלייכטערונג.

כמעט יעדען איינעם איז באקאנט אז יעדער פארד אויטאמאביל קאסט מיט צוויי הונדערט דאלאר ביילינגער אין די שטאאטען איידער אין קענעדע, פאר וואס?

די שטייערען באטרעפען דאך ניט אזא גהויסע סומע?

דער ענטעער איז דער פריהערדיגער, אז די וועלכע האבען פלענטס אין קענעדע נוצען אויס די דאזיגע געלעגענהייט.

יעצט נאך א זאך.

די מערהרסטע וועלכע קויפען בילינע אויטאמאבילען זענען ווי געזאגט דער מי־טעל קלאס, ארבייטער און פארמער, און וואס מען זאל ניט וועלען דענקען ווענען די מאטיווען פון דער רעגירונג פאר אריינברענגען דעם דאזיגען בודזשעט, צו זי האט עס געטאן אויס ריינעם פאטריא־טיזם צום לאנד וועלעכער פארלייקענען די שטייערען, אדער זי האט עס געטון אום צו געווינען דעם מיטעל קלאס אויף איהר זייט צוליעב דער ניט פאלשטענדיגער ני־דערלאגע וועלכע די ליבעראלע רעגיערונג האט געהאט. אין די לעצטע געגערעלע וואהלען, איין זאך איז אבער זיכער אז זי האט דערמיט געוואגען אלע פארמער. אהן אונטערשייד אין מערב קענעדע פונקט ווי אין מזרח, די פארמער באנוצען זיך מיט דעם בילינערען סארט אויטאמאבילען און פאר דער דאזיגער רעדוצירונג. וועלען די פארמער זיין דאנקבאר דער רעגיערונג און ווען די רעגיערונג וואלט מיט דער דאזי־גער אישו געגאנגען יעצט צום פאלל איז קיין צווייפעל ניט אז די גענגער פון דעם 1926 בודזשעט וואלטען פארלוירען.

עס איז אויך ריכטיג אז אין וועניג שטערט פון אמאריא וואלט די רעגיע־רונג דערמיט פארלאָרען, אבער עס איז צווייפעלהאפט אז אפילו די ארבייטער אין דער אויטאמאביל אינדוסטריע וואלי־טען אלע געווען איינשטימיג גענען דער רעגיערונג, ווייל נאך אלעמען האט אויך דער זעלבער בודזשעט פארקלענערט די איינקונפט שטייערען. און דעם סיילס טעקס, אזוי אז פון וועלכער זייט מען זאל אויף דעם ניט קוקען האט די יעצטיגע ליבעראלע רעגיערונג געמאכט א זעהר גוטען פאָליטישען שריט מיט איהר 1926 בודזשעט.

די אלגעמיינע פינאנציעלע לאגע

ווי אזוי קוקט אויף דעם די אלגע־מיין פינאנציעלע וועלט?

די מיינונגען זענען ווענען דעם שטארק צוטיילט. די וועלכע זענען אלע מאל געווען פאר א הייבען טאריף זענען בלויז איינשטימיג מיט איין טייל פון דעם בודזשעט דאס איז דער טייל וועלכער פארקלענערט די איינקונפט שטייערען, וואס אין דער מיינונג פון דעם שטארק צוטיילט. די וועלכע זענען אלע מאל געווען פאר א הייבען טאריף זענען בלויז איינשטימיג מיט איין טייל פון דעם בודזשעט דאס איז דער טייל וועלכער פארקלענערט די איינקונפט שטייערען, וואס אין דער מיינונג פון דעם שטארק צוטיילט. דאס איז זאך אז אין אמת'ער מיינונג פון אין דעם בודזשעט, אז אין אמת'ע מינים פארענדערען זיך גאר קיינמאל ניט. ערשט אין דער לעצטער צייט האבען מיר אויסגעפונען, אז עס זיינען ניטא קיין צוויי מינים פון דער פלאנץ, וואס זע־לען זיין גלייך איינע צו דער אנדערער. יעדער באזונדערער פלאנץ האט זיך איהר איינענע אינדיווידואליטעט. אין נייע מינים האבען זעהר וויכ־טיגע אינגענשאפטען. מען קאן אפילו פראדוצירען גאר נייע מינים פלאנ־צען, אין דאס קאן געטאן ווערען מיט דער זעלביגער פינקטליכקייט אין אויסגערעכענטקייט אויף א האר, ווי מען פראדוצירט מאשינעריע פאר אויטאמאבילען און אנדערע ניצליכע זאכען".

„ווייטער ווערט אנגעוויזען, ווי אזוי פלאנצען ווערען אויפגעבראכט. ווען מיר מאכען פון א ווילדער פלאנץ א היימישן, טוען מיר אט וואס: מיר באפרייען די לעבענס קרעפטען, וואס די פלאנץ פארמאגט, פון די אלערליי שווערקייטען, וואס זי האט אין דעם ווילדען לעבען. דאס גיט די לעבענס קרעפטען פון דער פלאנץ די געלעגענהייט צו אנטוויקלען זיך אין די פארשיידענע שעהנע פארמען, וואס דעם מענשענס האנט ווייזט אן, כאטש דער פלאנצער געפינט אמאל אויס, אז ניט אלע פלאנצען קאן מען מיט דערזעלביגער לייכטקייט אומגעדערען.

דעם פלאנצערס ארבייט איז ווייט ניט פון די לייכטע. זי פאדערט, ער זאל קאנען כאמערקען די קלענסטע אונטערשיידען. זי פאדערט אויך א סך פראקטיק און אויסערגעוועהנליכע פארזיכטיגקייט אין באהאנדלען די ארגאניזמען.

עס נעהמט זעהר א לאנגע צייט אין עס פאדערט זעהר פיעל מיה אין א סך געניטקייט, ארויסצובערענגען פונקט דעם מין, וואס מען וויל האב־בען, אבער פאר בורבענקען איז די פלאנץ ארויסברענגונג געווען א פאר־שונגס ארבייט אין דעם גרענעצלאזען, א מעטאדע צו פארגרעסערען דער מענשהייטס רייכטום.

„עס איז א לייכטע זאך, — האט ער געלעגענטלעך, — פאר איין מענ־שען ארויסצובערענגען געוויסקען מין איין קערעל, אדער נוס, אדער זאנג מעהר. וואס וואלט אבער געווען דער רעזולטאט? 15,000,000 עקסטרא בושעלס וויין, פינף מיט א פערטעל מיליאן עקסטרא בושעלס קארן, צוואנציג מיליאן עקסטרא בושעלס האבער, אנדערהאלבען מיליאן עקסטרא בושעלס גרויפען און 21,000,000 עקסטרא בושעלס קארטאפעל".

דער פלאנצער, — האט ער געזאגט, — האט קיין צייט ניט צו מא־כען געלט. בורבענק האט קיין גרויסען פארמעגען ניט אנגעזאמעלט. אנדערע אויף זיין ארט וואלטען געקאנט אנזאמלען מיליאנען גאר פון איין ערפינדונג זיינער. ווען בורבענק וואלט דאס אבער געטאן, וואלט ער קיין צייט ניט געהאט אפצוגעבען 14 שעה א טאג פאר זיין ווייטערדיגער ארבייט פון ארויסברענגען נייע פלאנצען.

אין יעדען דור באגעגענען מיר זיך מיט געצעהלטע פערזאנען, וועל־כע אפפערען זיך אויף אין גאנצען פאר דער מענשהייט. אין צו דער דאָ־זיגער גאלערייע פון שעהנע און גרויסע גייסטער קען זיכער אויך צוגע־שריעבען ווערען לוטער בורבענק, וועלכער איז געבליבען אזוי טרייו אין אויסגעהאלטען בין זיין לעצטען אטעם־צוג.

ספרדישע אידען פארלירען זייער אידישקייט אין אורוגואי

פון ישראלי.

אז אין מאנטעווידעא וואוינען א רעכט ביסעל ספרדישע אידען לאזט זיך גלייך דערקענען אין "טערקישען" און אין דעם "קליינעם קווארטעל". דארט געפינט מען זייערע קאפע־הייזער, זייערע רעסטא־ראנען און זייערע פאנסיאנען.

די ספרדים האבען א שעהנע מדה, וואס זיי שעהמען זיך ניט מיט דעם נאמען אז די ספרדים ערקלעהרען זיך דאָ אפענער אז זיי זיינען אידען. געהענדיג דורך די הויפט גאסען פון שטאדט זעהט מען רר־זיגע געשעפטען וועלכע געהערען צו א ששון, חביב, פרץ אבודארא (אן אפקור־צונג פון אבודרוהם), יצחק, בן־אדרת, בן סעניאר, נבאי, מזרחי, פילוסוף, און אזוי ווייטער, וועלכע מען דערקענט גלייך אז זיי זיינען אידישע.

מען קען זאגען אז מעהר פון 95 פרא־צענט ארטיגע ספרדים זיינען סוחרים. דער הויפט מסחר זייערער איז מאנופאק־טור. אנדערע האבען אויך קאָלאָניאל גע־שעפטען אין קאפע הייזער. די ספרדים שטאמען פון דער פראווינץ אנאטאליא אינזעל האדאס, סורניה, ארץ ישראל, מצרים, ארם צובה, גריכענלאנד, מאראקא טונים, איטאליע, גודזי, קורדיסטאן און אנדערע. די פון פראווינץ אנאטאליא שטא־מען מייסטענס פון איזמיר און סמירנא.

דער גרעסטער טייל פון די ספרדים פארשטעהט ניט קיין פירוש המלות פון ראוונען, און ווען איינער זייערער קען זאָ־גען שנעל עברי, איז ער שוין א האלבער אינטעלינענט, אדער א חכם. פון פרומ־קייט איז שוין אפגערעדט. עס זענען דאָ פון זיי א צוויי טויזענט אידען, וועלכע היטען שבת און איין מנין דאוונען אלע טאג בצבור. דאס זיינען מעהרהסטענטייל אלטע לייט. די אידישקייט פון דעם גרעס־טען טייל ספרדים, דריקט זיך אויס אין דעם וואס זיי קומען יומים גורהאים אין די בתי תפלה. בכלל זיינען זיי גאר ערנסט אין צוריקגעשטאנען אין אלע הינזיכטען.

דעלעגאטען וועלכע זאלען קענען ריי־דען צו זיי אויף זייער שפראך, וועלכע זאלען זיי פארשטעהן און קענען אויף זיי ווירקען און די זעלבע בעאיינפלוסען זע־נען צו זיי ניט געשיקט געווארען. אין קיין אוטאריטעטען אויס'ן ארט און שטעל וועלכע זאלען זיין געעהרט און רעספעק־טירט פון די ספרדים איז ניטא. די פאר־מעהרונג ביי די ספרדים איז זעהר שטארק און די איינוואנדערונג פון זיי איז אויך ניט גאנץ קליין, אזוי ארום אז אין משך פון דער צייט וועט זיין א גאנץ ניששקשה־דיגע ספרדישע קהלה אין מאנטעוידעא.

דאס איז אין ערעדט וועגען אלטען דור. דער נייער איז אין גאנצען פרעמד פון אידענטום. דער דראנג צו בילדונג איז ביי די ספרדים ניט גרויס. דאס הגם בא־זוגענס מען זיך ביי זיי מיט עגדיגען די אלקסשולען און דאן ווערען זיי אריינגע־ציגען אין דעם קאמף פון לעבען. אנדערע אמת זעהר וועניג העלפען זייערע טאטעס בעלי מלאכות און דער גרעסטער טייל פון זיי העלפען די עלטערען אין געשעפטען.

ביי די ספרדים האט מען זעהר יונג חתונה און אין דער לעצטער צייט האבען זעהר א סך בחורים אראפגעבראכט כלות פון זייערע אלטע היימען. עס האט גע־טראפען פאלען. ווען מען האט געשיקט בילדער פון מיידלאך אין די אלטע היי־מען און ארטיגע ספרדישע יונגעלייט האָ־בען די מיידלאך אדיבערגענומען אהער אין חתונה נעהאט.

(אימא)

זעקס כללים פאר מאזלען

וואס איז דאס פאר א קראנקהייט און וואס מען דארף טאן מיט דעם קראנקען קינד

א קינד, זאגט מען, דארף פאקען און דער אויסנס פון דעם קינדס נאז, און מאזלען. פאקען און מאזלען זיינען סתרים. ווארען ביי אונז א שפרוכווארט. יעדער איינער וויים, אז עס איז פאראן אזא קראנקהייט "מאזלען". יעדער איינער האט געזעהען קינדער קראנקע אויף מאזלען.

אבער ניט יעדער איינער זויים, וואס פאר א קראנקהייט דאס איז.

מאזלען איז אין דער אמת'ן זעהר א געפעהרליכע און זעהר אן אנשטעקענדיגע קראנקהייט.

די ערשטע סימפטאמען פון מאזלען זיינען: ניסען, אן אויסנס פון נאז און א לייכטער הוסט. די אויגען זענען רויט און וואסערדיג, און עס טוט זיי וועה פון ליכט.

גראד אין אנהויב פון דער קראנק־הייט איז זי זעהר אנשטעקענדיג. עס קאן אויסווייזען, אז דאס קינד איז נאר אבי־סעל פארקיהלט. די מוטער, וואס שיקט אין אזא צייט דאס קינד אין שול אדער לאזט עס זיך שפיעלען אויס'ן גאס, העלפט מיט דעם פארשפרייטען די קראנק־הייט צווישען אנדערע קינדער.

אין אנהויב פון דער קראנקהייט האט דאס קינד וועניג פיבער. אין א טאג אדער אין צוויי טעג ארום ווערט די הויט זעהר הייס. די צונג ווערט באדעקט, און אין האלז איז זעהר רויט.

אויף דעם פערטען טאג באוויזען זיך רויטע פלעקען אויס'ן שטערען און פנים און באלד פארשפרייטען זיי זיך איבער דעם גאנצען קערפער. די פלעקען פאר־ווארזאגען א בייסעניש.

וואס דארף מען טאן מיט א קינד, וואס איז קראנק אויף מאזלען?

מער וועלען דאָ געבען זעקס כללים פאר מאזלען.

1) אזוי שנעל ווי אייער קינד ווייזט די ערשטע סימנס פון מאזלען, אויב עס הויבט אן צו ניסען, אדער הוסטען, און די אויגען קוקען ביי איהם אויס וואסער־דיג, דארפט איהר קודם כל ניט שיקען דאס קינד אין שול און האלטען עס אין הויז, אפגעזונדערט פון אנדערע קינדער.

2) איהר דארפט ניט פארלירען קיין צייט און באלד רופען א דאקטער. ער וועט שוין געבען אייער קינד די נויטיגע באר־האנדלונג.

3) זעהט אז דאס ליכט זאָל ניט פאלען אין דעם קינדס אויגען. לענט דאס קינד אוועק אין א לופטיגען צימער, וואו דאס ליכט איז פארשטעלט. אויב איהר וועט דאס ניט טאן, וועט דאס ליכט שא־דען דעם קינדס אויגען.

ניט דעם קינד נאר לייכטע שפיין. זעהט עס זאָל ניט זיין פארשטאפט.

4) זעהט, דעם קינדס אויגען, אויערען מויל און נאז זאָלען זיין פולשטענדיג ריין. דער דאקטער מוזען ניט דוקא קראנק ווערען אויף מאזלען. דעריבער דארפט איהר זיי אלעמאל אפזונדערען פון קינדער און דאס קינד פון קראנקהייט. דאס ווערט אויך בעפרייען פון א סך צרות און זארג, און קאן אמאל ראטעווען אייער קינדס לעבען.

אויב אבער אייער קינד וויזט אז דער אויסשלאג נעהט אפ, קעט די הויט זיך נעהמען שיי־דען. דאס שיילען פון דער הויט קאן אנ־האלטען פון עטליכע טעג ביז איינינגע וואכען, עס ווענדעט זיך אן דעם. ווי ערנסט דיר קראנקהייט איז. ווען די הויט נעהמט זיך שיילען, דארפט איהר דעם קראנקענס קערפער שמירען מיט אויל, אדער באדען דעם קראנקען אין ווארימען וואסער.

6) לאזט דעם קינד ניט אראפגעהן פון בעט, ביז וואנען דער דאקטאר וועט ניט זאגען אז עס איז שוין פאר איהם פולשטענדיג זיכער אראפצוגעהן. דאס וועט זיין עטליכע טעג נאכדעם, ווי דעם קינדס טעמפעראטור איז געווארען צוריק נארמאל.

זייט באזונדערס פארזיכטיג מיט'ן קינד, בעת עס ערהאלט זיך פון דער קראנקהייט. עס איז פאר דעם קינד א געפעהרליכע צייט, ווייל זיין ארגאניזם איז אפגעשוואכט. זעהר אפט בלייבען נאך מאזלען איבער ערנסטע רעזולטאטען.

אויב איהר וועט ניט גוט אכטונג גע־בען אויף'ן קינד, וועט ער קאנען קראנק ווערען אויף לונגענאנצינדונג אדער אנ־דערע קראנקהייטען. די נירען וועלען אפשר אויך ניט זיין אין אדרונג. און שפעטער קאן זיך טאקי ענטוויקלען דערפון אן ערנסטע קראנקהייט.

די אדינען און אויערען ווערען אפט־מאל אנגעצונדען און דאס פיהרט אמאל דערצו אז דער מענש זאָל פארלירען זיין ראיה אדער געהער. בכלל וועט דאס צור קונסטיגע געזונט פון אייער קינד אפהענ־גען פון דעם ווי פארזיכטיג איהר וועט אויף איהם אכטונג געבען אין דער צייט פון מאזלען און ווען עס ערהאלט זיך גאך דער קראנקהייט.

כאטש א סך מענשען מיינען אז מאזלען איז ניט אזוי געפעהרליך ווי סקארלאטינע, פונדעסטוועגען שטארבען פון מאזלען פונקט אזוי פיעל קינדער ווי פון סקארלאטינע.

בויך וועהטאג און מאגען קראנקהייט קורירט

טאראנטא. "איך האב געהאט צרות מיט לייבטער ניט־פארדייאונג פאר דער חתונה, ווייל איך בין געווארען עלטער און די פאמיליען־ זאָרג האבען, ווייזט אויס, פאר־ערגערט מיינע צרות ביז איך האב קוים געקענט טאן מיין הויז־ארבייט. און דאס לעבען איז גע־ווארען מיזעראבעל. איך האב פרוביירט פארשיידע־נע רפואות. די מעהרסטע פון זיי האב־בען מיר געשאדט און איך האב אויפגע־הערט זיי צו נעהמען. שפעטער בין איך דע־קאמענדירט געווארען פון א פריינט צו פרוביירען קארטער'ס ליטל ליווער פילען און איך בין זיי שוין פאר די לעצטע עטליכע יאהר. איך האב אויסגעפונען אז נעהמען גיט אויס אין איין פיל איידער איך נעה שלאפען. האלט עס מיך אין דעם נאטירליכען קאנדישאן און איך לייד ניט מעהר פון די צרות וואס איך האב גע־האט איידער איך האב אנגעהויבען נע־מען קארטער'ס."

(מרס) ד. מאריסאן.

קארטער'ס ליטל ליווער פילען שטאר־קען די באזעלס באזייטיגען דאס שער־ליכע פון דער סיסטעם. פרוביירט זיי. 25 סענט ביי אלע דראגיסטען.

ליבעראלע רעגיערונג געמאכט א זעהר גוטען פאָליטישען שריט מיט איהר 1926 בודזשעט.

די אלגעמיינע פינאנציעלע לאגע

ווי אזוי קוקט אויף דעם די אלגע־מיין פינאנציעלע וועלט?

די מיינונגען זענען ווענען דעם שטארק צוטיילט. די וועלכע זענען אלע מאל געווען פאר א הייבען טאריף זענען בלויז איינשטימיג מיט איין טייל פון דעם בודזשעט דאס איז דער טייל וועלכער פארקלענערט די איינקונפט שטייערען, וואס אין דער מיינונג פון דעם שטארק צוטיילט. די וועלכע זענען אלע מאל געווען פאר א הייבען טאריף זענען בלויז איינשטימיג מיט איין טייל פון דעם בודזשעט דאס איז דער טייל וועלכער פארקלענערט די איינקונפט שטייערען, וואס אין דער מיינונג פון דעם שטארק צוטיילט. דאס איז זאך אז אין אמת'ער מיינונג פון אין דעם בודזשעט, אז אין אמת'ע מינים פארענדערען זיך גאר קיינמאל ניט. ערשט אין דער לעצטער צייט האבען מיר אויסגעפונען, אז עס זיינען ניטא קיין צוויי מינים פון דער פלאנץ, וואס זע־לען זיין גלייך איינע צו דער אנדערער. יעדער באזונדערער פלאנץ האט זיך איהר איינענע אינדיווידואליטעט. אין נייע מינים האבען זעהר וויכ־טיגע אינגענשאפטען. מען קאן אפילו פראדוצירען גאר נייע מינים פלאנ־צען, אין דאס קאן געטאן ווערען מיט דער זעלביגער פינקטליכקייט אין אויסגערעכענטקייט אויף א האר, ווי מען פראדוצירט מאשינעריע פאר א